

Skrivelse med anledning av beredningen av SOU 2025:63: ” Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov”

Inledning

Barncancerfonden välkomnar utredningens förslag att tydliggöra kravet på fortbildning i patientsäkerhetslagen. I linje med utredningens analys är det ur ett patientperspektiv grundläggande att legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal kontinuerligt kan upprätthålla och utveckla sin kompetens i takt med den medicinska och vårdrelaterade utvecklingen – och att detta inte kan lämnas till individen, utan kräver ett tydligt och systematiskt arbetsgivaransvar.

Mot bakgrund av den pågående beredningen av betänkandet vill Barncancerfonden särskilt lyfta barncancerområdet som ett exempel där behovet av strukturerad och offentligt finansierad fortbildning är både akut och långsiktigt underskattat.

Snabb och genomgripande utveckling inom cancer- och barncancervården

Cancerområdet, och i synnerhet barncancervården, befinner sig i en mycket snabb kunskaps- och verksamhetsutveckling. Behandlingar som tidigare byggts på relativt standardiserade behandlingsprotokoll kommer att ersättas av alltmer individualiserade terapier, avancerad precisionsmedicin samt nya kombinationer av läkemedel, strålning, kirurgi och stödjande behandling.

Parallellt har kraven på omvårdnad, uppföljning och långsiktigt stöd ökat markant. I takt med att överlevnaden förbättras växer behoven av strukturerad långtidsuppföljning, rehabilitering och hantering av sena komplikationer. För barn och familjer är detta en positiv utveckling – fler överlever och lever längre,

men för vårdens medarbetare innebär det en betydande ökning av komplexitet, ansvar och krav på specialiserad kompetens.

Mot denna bakgrund är kontinuerlig och kvalificerad fortbildning inte ett komplement till grund- och specialistutbildning, utan en förutsättning för patientsäker vård. Utan strukturerade former för fortbildning riskerar införandet av nya behandlingar att bli långsamt, ojämnt, och i vissa fall, till och med otillräckligt utifrån ett patientsäkerhetsperspektiv.

Ett unikt men över tid ohållbart system för kompetensutveckling

Inom svensk barnonkologi finns en, i internationell jämförelse, ovanligt sammanhållen nationell modell för kompetensutveckling. Under mer än 35 år har gemensamma utbildningar, nationella nätverk och mötesplatser bidragit till jämlik vård, hög kvalitet och goda medicinska resultat för barn med cancer i hela landet.

Modellen har spelat en viktig roll i att Sverige i dag har mycket hög överlevnad i barncancer även internationellt sett. Modellen har också bidragit till god arbetsmiljö, minskad etisk stress och en relativt hög förmåga att både rekrytera och behålla personal inom ett mycket krävande vårdområde. Samtidigt är detta system i dag nästan helt beroende av extern, ideellt insamlad finansiering.

Barncancerfonden har under decennier tagit ansvar för och finansierat:

- nationella fortbildningar för läkare, sjuksköterskor samt barn- och undersköterskor,
- högskolepoängsgrundande utbildning i barnonkologi för sjuksköterskor,
- nätverk och samordningsfunktioner som är avgörande för att vården ska fungera nationellt sammanhållet.

Detta är insatser som enligt etablerad ansvarsfördelning ska bäras av stat och regioner – inte av civilsamhället. Samtidigt som det hos oss finns en oro för vad ett övertagande från regionerna skulle kunna innebära i form av risk för bruten kontinuitet.

Ett systemfel som måste åtgärdas

Att livsviktig specialistkompetens inom ett av hälso- och sjukvårdens mest avancerade områden är beroende av ideell finansiering är i längden ohållbart. Det innebär en strukturell sårbarhet där tillgången till fortbildning, och därmed till säker och jämlik vård, riskerar att variera över tid och bero på civilsamhällets förmåga att kompensera för brister i det offentliga åtagandet.

Detta är särskilt problematiskt inom barncancerområdet, där patientgrupperna är små, kompetenskraven mycket höga och möjligheten att snabbt bygga upp ny expertis begränsad. När ansvar och finansiering för kompetensutveckling är otydlig ökar risken för kompetensglapp, vilket i förlängningen kan påverka både vårdens kvalitet och patientsäkerheten.

Barncancerfonden kan och vill fortsatt bidra till forskning, utveckling och innovation. Däremot bör Barncancerfonden inte vara en förutsättning för att regionerna ska leverera på sitt grunduppdrag i fråga om fortbildning.

Patientsäkerheten i fokus

I ett europeiskt perspektiv avviker Sverige genom att sakna ett tydligt lagstadgat krav på fortbildning kopplat till patientsäkerhet. I de flesta EU-länder är fortbildning antingen obligatorisk i lag, eller en tydlig förutsättning för legitimation och yrkesutövning. Utredningens förslag innebär därmed ett nödvändigt steg mot att harmonisera Sverige med övriga Europa.

Förslaget i utredningen att föra in ett förtydligt ansvar för fortbildning i patientsäkerhetslagen är ett viktigt steg. Ett lagstadgat ansvar för arbetsgivare att identifiera kompetensbehov och möjliggöra fortbildning, liksom en skyldighet för legitimerad personal att delta, ligger väl i linje med barncancervårdens behov.

Samtidigt är det avgörande att detta inte stannar vid en principiell reglering. För specialiserade och snabbt föränderliga områden som barncancer krävs också:

- långsiktig offentlig finansiering
- nationell samordning

- formaliserade utbildningsvägar som leder till erkänd specialistkompetens.

Utan detta riskerar lagstiftningen att få begränsat genomslag där behoven är som störst.

Avslutande bedömning

I den fortsatta beredningen av SOU 2025:63 bör regeringen gå vidare med utredningens förslag om att tydliggöra kravet på fortbildning genom införande i patientsäkerhetslagen.

För att lagstiftningen ska få avsedd effekt krävs samtidigt att staten och regionerna tar ett tydligt och gemensamt ansvar för långsiktig finansiering, nationell samordning och hållbara strukturer för kontinuerlig kompetensutveckling, särskilt inom högspecialiserade och snabbt föränderliga områden som barncancer.

Utan ett sådant ansvarstagande riskerar nuvarande systembrister att bestå, med konsekvenser för patientsäkerhet, jämlik tillgång till avancerad vård och vårdens långsiktiga förmåga att tillgodose behoven hos barn med cancer och deras familjer.

Ola Mattsson

Generalsekreterare, Barncancerfonden

Kim Ramme

Forskningschef, Barncancerfonden